

Kamil Lipiński

Uniwersytet Łódzki

Wydział Filozoficzno-Historyczny

Katedra Filozofii Współczesnej

kamil.lipinski@filhist.uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0001-5109-3698

Jak krytycznie odczytywać kino artystyczne? – wprowadzenie do problematyki metafor wizualnych

Miejsce realizacji działania: Instytut Studiów Kulturowych Uniwersytetu w Białymstoku, Supraśl (Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. Artura Grottgera w Supraślu), Łapy (I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Łapach).

Termin realizacji działania (miesiące realizacji projektu): marzec–czerwiec 2023.

Czas trwania działania: 2 godziny 15 minut = 3 godziny lekcyjne.

Opis działania: współcześnie można zauważyć tendencję nierozumienia przekazów audiowizualnych naznaczonych alegoryczną treścią, metaforami, podwójnym kodowaniem charakterystycznych dla artystycznego kina europejskiego. Problem wynika z ograniczenia horyzontu poznawczego odbiorców wskutek dominacji w kulturze audiowizualnej obrazów pochodzących z kultury popularnej i popularnego rodzimego kina polskiego. Brak szerszego dostępu do filmów

artystycznych skutkuje niezrozumieniem też zawartych w przekazach reżyserów-artystów.

Podejmowane w trakcie warsztatu rozważania dotyczą strategii interpretacyjnych kina awangardowego ujmowanego jako zwierciadło przemian kulturowych, modernizacyjnych uformowanych w szczególny sposób przez „otwarte umysły”, pragnące zerwać z dotychczasowymi kanonami sztuki. Przywoływani w trakcie spotkania autorzy awangardowi, tacy jak: Robert Wiene, Walter Ruttmann, Germaine Dulac, Luis Buñuel, Léopold Survage, Viking Eggeling, Hans Richter, opowiadali się za wprzęgnięciem w ramy sztuki modernistycznych przesłanek, w odpowiedzi na nowe idee i koncepcje artystyczne. Dodajmy, iż nie każdy z ich filmów uchodzi za manifest lub został w środowiskach artystycznych uznany za „reprezentatywne” *exemplum* ich przesłanek, lecz z pewnością wniósł wiele interesujących wątków do kina artystycznego jako forma praktycznej realizacji wyższych idei, „korespondencji sztuk” i swoista próba przeformułowania *Lebenspraxis*. Próbuując udzielić odpowiedzi na pytanie, czy można podać jeden sposób interpretacji obrazów „buntu” artystycznego, powiedziałbym, że jest to niewskazane, wręcz szkodliwe. Ich odczytanie zależy od przyjętej perspektywy i kompetencji kulturowych, literackich, filozoficznych, artystycznych widza bądź czytelnika. Niewątpliwie nowych, oryginalnych interpretacji dzieł poprzednich epok wciąż brakuje w humanistyce, co pozostawia „otwarte drzwi” dla nowych adeptów chcących, jak sugerował Friedrich Schleiermacher, zrozumieć autora lepiej niż on sam.

Cele ogólne i szczegółowe: proponowana organizacja wykładów i powiązanych z nimi prób reinterpretacji wybranych dzieł takich jak: *Gabinet doktora Caligari* (1920) w reżyserii Roberta Wiene, *Berlin – symfonia wielkiego miasta* (1927) w reżyserii Waltera Ruttmanna, *Muszelka i Pastor* (1928) w reżyserii Germaine Dulac, *Pies andaluzyjski*

(1929) w reżyserii Luisa Buñuela na warsztatach, ma na celu uwrażliwienie odbiorców na strategie artystyczne reżyserów skłonnych sugerować pewne problemy „nie wprost”. W oparciu o analizę fragmentów filmów będziemy mogli przeciwżyć kompetencje kulturowe odbiorców oraz je rozszerzyć w celu lepszego rozumienia dzieł sztuki filmowej. Przeprowadzone warsztaty powinny wzbogacić horyzont poznawczy uczestników o nowe kategorie estetyczne, różne formy krytyki i nowe tendencje obowiązujące we współczesnym artystycznym kinie europejskim.

Metody i formy pracy: wykład i część warsztatowa na żywo.

Narzędzia niezbędne do przeprowadzenia działania: rzutnik multimedialny, ekran.

Wykorzystane materiały: materiały audiowizualne, fotogramy.

Przebieg działania:

- przeprowadzenie interaktywnych wykładów zapoznających słuchaczy z najciekawszymi zjawiskami w europejskim kinie XXI wieku;
- przeprowadzenie warsztatów, wzbogaconych materiałem audiowizualnym przygotowanym przez prowadzącego, mających przygotowywać do odbioru dzieła filmowego (przewidziany czas na pytania i dyskusję) oraz do jego analizy.

Efekty:

- podniesienie poziomu kompetencji kulturowych mieszkańców województwa podlaskiego, zwłaszcza młodzieży w kwestii odbioru dzieł sztuki filmowej;

- nabycie przez uczestników warsztatów umiejętności interpretacji poszczególnych zjawisk w europejskim kinie XXI wieku;
- pobudzenie aktywności kulturowej różnych grup mieszkańców województwa podlaskiego.

Literatura zalecana:

- Bazin A., *Los Olvidados*, [w:] A. Bazin, *Film i rzeczywistość*, przeł. B. Michałek, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1963, s. 115–130.
- Bordwell D., *Film Art. Sztuka filmowa. Wprowadzenie*, przeł. B. Rosińska, Wydawnictwo Wojciech Marzec, Warszawa 2020.
- Bordwell D., *Narration in the Fiction Film*, University of Wisconsin, Wisconsin 1985.
- Breton A., *Manifesto of Surrealism*, [w:] *Manifestoes of Surrealism*, przeł. R. Seawer, H.R. Lane, A. Arbor, University of Michigan Press, 1969.
- Bürger P., *Teoria awangardy*, przeł. J. Kita-Huber, Universitas, Kraków 2006.
- Canudo R., *Manifest siedmiu sztuk*, przeł. I. Dembowski, [w:] A. Gwóźdź (red.), *Europejskie manifesty kina. Antologia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2002, s. 40–45.
- De Haas P., *Une expérience définitivement inachevée. Aperçus sur le cinéma d'avant-garde des années vingt en France*, [w:] Ch. Lebrat, N. Brenez (red.), *Jeune, dure et pure, Une histoire d'une Cinéma Expérimentale en France*, Cinémathèque Française, Paris 2001, s. 63–68.
- Duby G., Mandrou R., *Historia kultury francuskiej*, przeł. H. Szumańska-Grossowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1965.
- Habermas J., *Filozoficzny dyskurs nowoczesności*, przeł. M. Łukasiewicz, Universitas, Kraków 2000.
- Foucault M., *Czym jest Oświecenie*, [w:] M. Foucault, *Wybór Pism*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań, 2002, s. 276–293.

- Giżycki M., *Animacja – Abstrakcja*, „Kwartalnik Filmowy” 2010, nr 70, s. 158–172.
- Hopkins D., *Dada and Surrealism. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, London, 2004.
- Janicka K., *Światopogląd surrealizmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1969.
- Jay M., *Kryzys tradycyjnej władzy wzroku. Od impresjonistów do Bergsona*, przeł. J. Przeźmiński [w:] R. Nycz (red.), *Odkrywanie modernizmu. Przekłady i komentarze*, Universitas, Kraków 2004, s. 295–330.
- Kluszczyński R.W., *Społeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka multimedialna*, Rabid, Kraków 2002.
- Kluszczyński R.W., *Film – sztuka Wielkiej Awangardy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Łódź 1990.
- Majewski T., *Modernizmy i ich losy*, [w:] T. Majewski (red.), *Rekonfiguracje modernizmu, nowoczesność i kultura popularna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 9–55.
- Markowski M.P., *Nowoczesność: Ciało niedoświadczone*, [w:] R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska (red.), *Nowoczesność jako doświadczenie*, Universitas, Kraków 2006, s. 75–90.
- Panofsky E., *Styl i medium w filmie*, przeł. J. Mach [w:] A. Helman (red.), *Estetyka i film*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1972, s. 128–150.
- Richardson M., *Surrealism and Popular Culture*, [w:] M. Richardson (red.), *Surrealism and Cinema*, Berg, Oxford 2006, s. 14–25.
- Sorlin P., *Changes in experimental filmmaking between the 1920s and the 1960s: On Luis Buñuel*, [w:] A. Graf, D. Scheunemann (red.), *Avant Garde Film*, Amsterdam 2005, s. 217–229.
- Stachówna G., *Trzy europejskie kinematografie narodowe la belle époque: Francja, Wielka Brytania, Włochy*, [w:] T. Lubelski i in. (red.), *Kino nieme. Historia kina*, t. 1, Universitas, Kraków 2009, s. 213–274.

- Stawowczyk E., *O widzeniu, mediach i poznaniu. Stłuczone lustra rzeczywistości*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2002.
- Taborska A., *Spiskowcy wyobraźni. Surrealizm*, Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 2007.
- Toeplitz J.T., *Guillaume Apollinaire o filmie*, „Kino” 1969, nr 3, s. 45–51.
- Turowski A., *Awangardowe marginesy*, Instytut Kultury, Warszawa 1998.
- Williams T.M., *Dancing with Light: Choreographies of gender in the Cinéma of Germaine Dulac*, [w:] A. Graf, D. Schenemann (red.), *Avant-Garde Film*, Amsterdam 2007.
- Williams T.M., *Germaine Dulac, du figuratif à l'abstraction*, [w:] Ch. Lebrat, N. Brenez (red.), *Jeune, dure et pure, Une histoire d'une Cinéma Expérimentale en France*, Cinémathèque Française, Paris 2001.
- Wojda D., *Projekt krytyczny modernizmu Astrudura Eysteinsona*, [w:] R. Nycz (red.), *Odkrywanie modernizmu*, Universitas, Kraków 2004, s. 201–226.